

פרוטוקול ממלכויות הרישעה

הדו"ח השנתי של אמנסטי לשנת 1997 -

AMNESTY INTERNATIONAL REPORT

מהדורה אנגלית, 378 עמ', מהדורה עברית מקוצרת, 43 עמ'

הדו"ח השנתי של אמנסטי אינטרנשיונל אינו מונח ליד הקופות הרושמות של רשת סטימצקי ואינו מככב ברשימת רבי-המכר של הספרים הנמכרים. מוספים ספרותיים נוטים להתעלם ממנו ולא זכור לי שנתקלתי בו לאחרונה ברשימה הלאקונית של הספרים שנתקבלו במערכת. ואף על פי כן הוא מהווה מסמך אנושי נדיר של תיעוד שאינו נופל בחשיבותו מעוד ספר שירה, או מפירסום נוסף במקצה הספרות יפה.

הדו"ח לשנת '97 מנסה להפנות את תשומת הלב לבעיה העולמית המחריפה של מצוקת הפליטים. במהלך עשור אחד מספר הפליטים כמעט והוכפל והוא עומד עתה על למעלה מ-15 מיליון. הקשר בין פליטות להפרת זכויות אדם אינו זקוק להוכחה, שהרי פליטים הם מעצם הגדרתם אנשים שברחו ממדינותיהם מאחר ששוב אינם יכולים לסמוך על הגנת ממשלותיהם. ועם זאת הגורם החמור במצבם של הפליטים שייך דווקא לקצה השני של לולאות המצוקה שנקלעו אליהם: לאחר שנמלטו מנסיבות קשות של הפרת זכויות אדם הכוללות התעללות, מעשי הרג המוני, גירוש ואונס, ניצבים הפליטים בפני דלתות סגורות. הגם שמרבית מדינות הכדור התחייבו להגן על פליטים באמנת האו"ם, הן מנסות להתנער מאחריותן באמצעות הקשחת הנהלים והשבת פליטים אל מדינות שבהן ממתנה להם סכנת מוות.

אפילו ארצות סקנדינביה שנחשבו כמקומות מקלט, נהגות לעתים בערלות לב במבקשי המחסה. צריך להביא את הסיפורים הפרטיים כדי להבין את האימה המגולמת בנתונים סטטיסטיים כוללניים. הגנה למשל שוודיה, סוף שנה שעברה: אורח אירני בשם קאזה יארא טאלה נמלט מארצו לאחר שעונה קשות. שבדיה דחתה את בקשת החסות שלו למרות שהאיש עונה ונשקף לו חשש לעינויים נוספים במולדתו.

דוגמה פרטית שניה: פאולין מזאיר נעצרה בארצה בשל פעילות פוליטית, נאנסה באורח מחזורי לעיני ילדיה וברחה לשוודיה, אך השלטונות איימו להחזירה למולדתה.

דוגמה אחרונה: אנה ואלכסנדר, ארמנים תושבי גרוז'ני, צ'צ'ניה. הגיעו לקופנהגן בסוף '93, אך בקשתם נדחתה.

רק לאחר התערבותם של אירגונים בינלאומיים לזכויות אדם, זכו האנשים הרדופים הללו למעמד של פליטים

פליטים בחורבות גרוז'ני

הזכאים לסיוע הומניטרי. הדרמה העולמית של הפליטות מתרחשת לא אחת בזירה שלעניי שאר העולם היא בימה של נסיעות, טיולים ותענוגות. שדות התעופה ואמצעי התעבורה הבינלאומיים נתונים לפיקוח משטרי מטעם רשויות ההגירה. לא אחת מוטלים קנסות כבדים על חברות המסיעות אנשים בלא המסמכים הדרושים וכך מצאו עצמם שלושה מחפשי מקלט רומנים כשהם מורדים לים מסיפונה של ספינה טיוואנית אל מול חופי קנדה הנאורה, כשרק חלקי קלקר קשורים למותניהם. ישראל אינה מחוץ של נקיון כפיים במרחב ההתעללות הבינלאומית, מצד אותן ממלכות של רשעות שחילקו את אדמת העולם לגיטאות המדינה הלאומית. אימת הפועלים הזרים מעודדת מדיניות של אפליה גזענית בשדה התעופה ע"ש בן גוריון, כאשר אנשים שאינם בני הדת, הצבע, או ארץ המקור הנכונה זוכים ליחס תת-אנושי ומגורשים לארצות מוצאם.

ואולם ישראל זוכה בדו"ח השנתי לשלושה עמודים דחוסים בעוולות מסדר גודל גרוע פי כמה. לפחות 1600 פלסטינים עצורים על רקע בטחוני, המשך מדיניות עינויים שיטתית במהלך חקירות, תוך מתן גיבוי חוקי ללחצים פייסיים מהסוג המתון וה'טלטולי' וחסולם של לפחות 80 פלסטינים, כולל 60 אורחים "בנסיבות המרמזות על הוצאות להורג ללא משפט".

אחד החידושים הבולטים במציאות הפוליטית שלאחר הסכמי 'השלום' היא הופעתו של טרור פנימי פלסטיני מתוצרת עצמית של הרשות. מסתבר שהישות המדינית החדשה הגיעה להישגים מופלגים דווקא בתחום זה והיא זוכה לשני עמודים עמוסי זוויות משל עצמה. לפחות 1200 עצירים בטחוניים, רובם שוחררו ללא אישום, לאחר שהוחזקו במעצר עד 11 חודשים ובכלל זה אסירי מצפון. לפחות עשרים אנשים הועמדו למשפט בלתי הוגן וכל זאת בשיטה שבה עינוי עצירים הוא

נוהג פופולרי. ארבעה אנשים מתו במעצר, כולל 3 לאחר עינויים. לפחות עשרה חוסלו בידי שירותי הביטחון הפלסטינים, "חלקם בנסיבות המרמזות על הוצאות להורג ללא משפט", 11 בני אדם נידונו למוות ורק 2 גורי-דין מוות הומרו. בסך הכול, בהחלט הישגים ראויים לציון בהיסטוריה של רשות צעירה, שאפילו אינה מדינה ושברק זמן קצר יחסית היא משכפלת בחריצות רבה את העוולות שהופעלו נגדה. המענים הפלסטינים גילו מקוריות יצירתית באמצעי ההתעללות והשיטות החביבות עליהם כוללות בין היתר שימוש במכות חשמל, המסת פלסטיק על הגוף וסיגריות בוערות.

למקרא הדו"ח השנתי הזה, עולה מחדש הקושיה המציקה והקצת מתבקשת: האם שיכפולה של תעשיית העוולות הקרויה 'מדינת הלאום המודרנית' בצורת מדינה נוספת היא הדרך הראויה לפתרון בעיות אנושיות באזורים שבהם כיבוד זכויות האדם הבסיסיות עודו בגדר שמועה רחוקה. ■

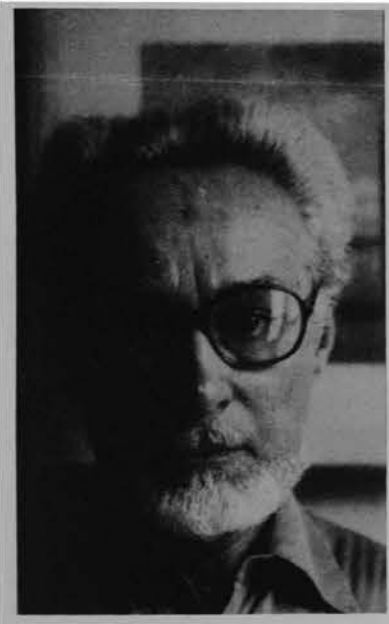
אלי שי

להזמנות ולפרטים: טל. 03-5603357, פקס 03-5603391

גבה-קומה, כחוש, ממעט בדיבור, מסתכל ושומר בלבו את רשמיו. יש בסרט אי-אלה פרטים שאינם מופיעים בספר, אבל בעיקרו של דבר, מעצם ההתחלה (החל מן היציאה של ארבעת הרוכבים מן הכפור והערפל), האווירה נמסרת בנאמנות שלמה. בסרט בולטת ביותר התחושה הטראגית;

בספר יש גם, אי פה אי שם, יסודות משעשעים. בעולם זה של תוהו ומהומה פרימו לוי מתחבר עם טיפוסים שונים שמלמדים אותו "לחיות". למשל "היווני" שעושה אותו לנושא כליו, ומלמדו כי קודם שצריך אדם לדאוג למוזנותיו הוא צריך לדאוג שיהיו נעליים לרגליו, ואם אינו מבין זאת הריהו טיפש גמור. כעבור שבוע נוסט היווני את התלמיד הלא-יוצלה, אך לפני שהוא עוזבו לנפשו הוא נעצר בכל זאת ושולף מילקוטו וזוג נעליים מוצקות, מתנת-פרידה. או, למשל, צוארה האיטלקי, כייס במקצועו. בשלב כלשהו נמאס לו לצוארה, הוא פורש מן החבורה ומחליט להגיע לאיטליה בכוחות עצמו. הוא אכן מגיע, מביא לאמו של פרימו שי יקר, מכתב מבנה, מבטח גדולות ונצורות - ובצאתו מן הבית הוא גונב את האופניים של אחותו ונעלם. כעבור שנתיים, מספר פרימו לוי, קיבל ממנו גלוית ברכה לבית מבית-סוהר איטלקי.

אל יטעה איש לחשוב: הספר איננו אוסף של אנקדוטות. אין עוד איש

פרימו לוי: הסרט והספר

כשנודע לי שמוצג בעיר סרט לפי ספר של פרימו לוי, יצאתי מיד לחפשו. מצאתי אותו ב"עכבר העיר": תל-אביב, קולנוע פאר, "לשוב הביתה". הסרט מבוסס על ספר אוטוביוגרפי שבו פרימו לוי מתאר את קורותיו משעה שהרוסים שחררו את אושוויץ ועד שחזר לאיטליה, לביתו. בעברית שם הספר הוא "ההפוגה". ב"עכבר העיר" סוכם הסרט בשורות מועטות, צוין לטובה השחקן האיטלקי המגלם את פרימו לוי - ג'ון טורטורו - ובסוף מופיעה הערכת המבקר, באות מודגשת: רדוד.

את הספר קראתי ואת הסרט ראיתי. זה סרט נפלא, רגיש ומרשים. אם יש כאן משהו רדוד, הרי זו אך ורק חוות-הדעת של המבקר. היא הכעיסה אותי כל-כך שהחלטתי לקרוא עוד פעם את הספר ולכתוב את הרשימה הזו.

הספר, וכן הסרט, מספר לא רק את הסיפור האישי של גיבורו. הוא מתעד תקופה באירופה שאיני יודעת אם אי פעם היתה אחת כמוה. הבלגן הוא טוטאלי. רשות אחת קרסה שניה עוד לא התארגנה. לפעמים יש קטר, אבל אין קרונות רכבת. לפעמים יש רכבת, אבל הפסים נחמטים אי שם בשדה. המוני אדם נפלטו מן המחנות, רעבים, חולים, רחוקים מבית, ובגדי אסיר לעורם ובתוכם פרימו לוי, איש

שביטא את העוול והטראגיות של התקופה כמו פרימו לוי. תמיד תלווה אותו ההרגשה שבוכות חייו שניצלו איש אחר הלך למוות. תחושת הגורל היהודי מובלטת בסרט יותר מאשר בספר; אך בשניהם מתועד המקרה כאשר הוא וחבריו נתקלים במסעם בשבויים גרמנים רעבים המבקשים לחם. איש לא נעתר להם, גם פרימו לוי לא. והנה דניאל, צעיר יהודי מגטו ונציה, ניצול יחיד ממשפחה בת שלושים ואחת נפש, מוציא מכליו מחצית של כיכר. את הלחם אין הוא נותן להם. הוא מניח אותו על האדמה לרגליו ומסתכל בהם כשהם מתפלשים בעפר ורבים איש על בלעו.

הסרט מבליט יותר את הרהורי

וכבוש, זו פקודת הבוקר של אושוויץ, מלה נוראה וצפויה: לקום, "וסטאבאץ".

רות לבנית

לאט-לאט הסביבה נמוגה. המועקה מתחזקת ופתאום הוא יודע, תמיד ידע: שוב הוא במחנה וכל היתר לא היו אלא הפוגה, אשליה, חלום. נשמע קול מוכר היטב, לא מצווה, קצר

תישמע הפקודה הזרה, "לקום". והוא מסיים את ספרו בתיאור חלום שהיה מוסיף לפקוד אותו במשך שנים. הוא יושב בחיק המשפחה, בין ידידים, או בנוף רוגע, אך מועקה יש בו.

ולבטיו של פרימו לוי. אין הוא מבקש לו מפלט בדת. "במקום שיש אושוויץ אין אלוהים", הוא אומר. הוא שואל את עצמו, חוזר ושואל, מהו האדם ומה הוא מסוגל לעולל לרעהו. כך הוא עתיד לקרוא גם לספר הראשון של האוטוביוגרפיה, "הזהו אדם". עם זאת הוא קשוב לרחשי התקופה, שגם היא מעין שעה של בין-הזמנים. תמה המלחמה על סמליה ואמונותיה, והעתיד אין איש יודעו.

בשורת הניצחון, נפילת ברלין ומות היטלר, מצאה את חבורת האיטלקים אי שם ברוסיה, ליד מינסק. הם הובאו לשם כי הרוסים לא ידעו מה לעשות בהם, ושם נמצא מחנה צבאי נטוש. יפה היא בסרט ההתפרצות של שמחה ספונטנית שאין עמה פראות. בשביל חיילים, אלה, הרוסים, נסתיימה המלחמה, זו המלחמה הארוכה עד אין קץ שהחריכה את ארצם. עתה הם שרויים בשמחה, בעצב, באפיסת-כוחות; דומים הם לחבריו של אודיסיאוס אחר שגררו את ספינותיהם לחוף, והם תאבים לאוכל ולשתיה. ופרימו לוי אומר, גם בסרט וגם בספר, שהוא אוהב את החיילים הרוסים האלה, שהם עזינפוש במלחמה ורכי-מוג לעת שלום, והם ניצחו במלחמה זו משום שהיתה בהם משמעת פנימית עמוקה יותר, נובעת ממקורות פנימיים, חזקה מן המשמעת המכנית והעבדותית של הגרמנים.

יותר לא אספר. לכו לראות את הסרט, שפטו נא בני ובין המבקר של "עכבר העיר". תעקבו אחר מפת הנדודים של החבורה, היורדת לדרום רוסיה, רומניה, הונגריה, אוסטריה, דרך מעבר-ברנר. שערי אושוויץ נפרצו בינואר 1945. באוקטובר של אותה שנה חוזר פרימו לוי לטורינו עירו ולביתו.

מקרה מוזר קרה לי בעת הכתיבה: ביקרה אצלי חברה שחזרה מלונדון. יש לה משפחה בשכונת גולדרס גרין והיא מבקרת שם לעתים מזומנות. תוך כדי טיול בפארקים שבסביבה שמה לב לאיש אחד, קשיש, שנהג לשבת לבדו על ספסל. היא נכנסה בשיחה עמו ונתברר שהוא יליד הונגריה - והכיר היטב את פרימו לוי. הוא היה עמו באושוויץ, שוחרר עמו והיה שותפו למסע הארוך. במינכן פרש מן הקבוצה, הגיע אי כה לאנגליה, השתלב בעבודה בלונדון ההרוסה והשתקע בה. לאחר שנים חידש את הקשר עם פרימו לוי והתכתב עמו.

הוא דיבר עליו בחום ובהערצה. "מעיד אני על עצמי", אמר, "שחשבתי קודם על עצמי ורק אחר-כך על זולתי. הוא - לא כן. הוא חשב קודם על האחרים ואחר-כך על עצמו. הוא היה בן-אדם, בן-אדם אמיתי."

פרימו לוי פותח את ספרו בשיר קטן ושמו "הפוגה". בלילה במחנה, הוא אמר, היינו חולמים בעוצמה על השיבה הביתה, על אוכל, מגע, על דין וחשבון - עד אשר נשמעה הפקודה עם שחר - "וסטאבאץ" - לקום, והלב נצבט. ועתה הנה שבנו, בטננו מלאה ואת סיפורנו סיפרנו, אבל עוד מעט

מחמוד דרויש

מערבית: פרץ-דרור בנאי

אוי איזה גשם הלנה

והזר אומר להלנה: חסר לי
נרקיס כדי להתבונן במים,
מימיה שבגופי. התבונני את הלנה
במי-חלומותינו... תמצאי את המתים
על גדותיה שרים לשמך:
הלנה הלנה! אל תעזבי אותנו
יחידים כמו הירח

אוי איזה גשם זה
אוי איזה גשם זה

והזר אומר להלנה: נלחמתי
בשתי-שוחותיה, ולא תנקי מדמי
האסיאתי, ולא תנקי מדם
מסתורי בעורקי ורידיה. הלנה!
והיונים של הזמן ההוא היו כה קשים
וכה פראי היה "אוליס" שאהב את מסע-
החפוש אחר בדיותיו בעניני מסע!

את הדברים שלא אמרתי לה
אמרתי. והדברים שאמרתי
לא אמרתי אותם להלנה. אבל הלנה
יודעת את שאין הזר אומר.
ויודעת מה אומר הזר לרית
הנשבר תחת הגשם,
והיא אומרת לו:
מלחמת טרויה לא היתה
מעולם, לא היתה
מעולם...

אוי איזה גשם זה
אוי איזה גשם זה

מתוך הספר "למאדה תרקת אלחסאן וחדהו" -
"מדוע השארתי את הסוס לבדו".
הוצאת ריאד ארייס. לונדון, בירות וקפריסין
מהדורה ראשונה 1995.

פגשתי את הלנה ביום שלישי
בשעה שלוש
שעת השעמום האינסופי
אך קול הגשם
בחברת בחורה כהלנה
הוא נעימת מסע.

גשם

אוי איזה געגועים הם אלה, געגועי השמים
אל עצמם!
אוי איזה אנתות הן אלה, אנתות הזאבים
אל מינם!

גשם על תקרת היבש
היבש המזהב שבאיקונות הכנסיות
- מה מרחק האדמה ממני?
ומה מרחק האהבה ממך?
אומר הזר למוכרת הלחם הלנה
ברחוב צר כמו הגרב שלה.
- דבור שגרת בלבד, וגשם.

גשם רעב לעצים...

גשם רעב לאבנים...

ואומר הזר למוכרת הלחם:
הלנה, הלנה! האם עכשיו עולה
ממך רית הלחם, אל מרפסת
בארץ רחוקה...
כדי להעתיק את דברי "הומרוס"
האם עולים המים מכתפיה אל
עץ יבש בשיר?

אומרת לו: אוי איזה גשם זה,
אוי איזה גשם זה!